

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Автор: Воронянська О.В.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Виробництво зерна, не зважаючи на пильну увагу, ще не є сталою галуззю. Значними є коливання обсягів виробництва по роках. Навіть регіони, які традиційно отримують високі врожаї, залишаються вразливими щодо природно-кліматичних умов. Питання, пов'язані з факторами впливу на обсяги виробництва зерна та підвищення його економічної ефективності привертала увагу таких науковців як Бойко В.І., Воскобійник Ю.П., Месель-Веселяк В.Я., Овсянніков О.В., Саблук П.Т., Саблук Р.П., Чмирь С.М. Проте, в практичній діяльності товаровиробників весь час виникає чисельна низка нових проблем, яка потребує вирішення.

Метою статті є аналіз причин низької результативності зернової галузі, в тому числі по областях України.

В Україні вісім областей мають площі посівів зернових культур, що складають більше 5% в загальній площі посіву. Це Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська і Харківська області. Частки Дніпропетровської та Одеської областей складають навіть більше 7%. Аналіз рівня виробництва зерна по областях, що мають площу ріллі більше 6,0% в загальній площі ріллі України, показав, що лідери по обсягам вирощування зерна не завжди є лідерами в урожайності (табл. 1).

Полтавська і Вінницька області отримали у 2008 році 4531,3 тис. т та 3377,6 тис. т зерна при урожайності відповідно 43,7 та 41,0 ц/га. В той час, як Дніпропетровська область, що має найбільшу площу ріллі, при валовому виробництві зерна в 3693,9 тис. т досягла рівня урожайності тільки 34,0 ц/га. Зберегли свої позиції Полтавська і Вінницька області і продовж двох наступних років підтверджували свої високі показники, отримавши в 2009 році відповідно 37,9 та 37,0 ц/га, а в 2010 році – відповідно 30,8 та 36,9 ц/га. Краще спрацювала тільки Черкаська область, що посіла 12 місце в рейтингу за площею ріллі і досягла в 2008-2010 роках відповідно 44,4ц/га, 46,0 та 39,1 ц/га.

Динаміка обсягів виробництва зерна та урожайності в областях України найбільших за площею ріллі в 2008-2010 роках

Області України	2008		2009		2010		2010 р. до 2008 р.	
	тис. т	ц/га	тис. т	ц/га	тис. т	ц/га	у %	
Вінницька	3377,6	41,0	3092,2	37,0	3111,3	36,9	92,1	90,0
Дніпропетровська	3693,9	34,0	2817,2	26,1	2708,6	25,3	73,3	74,4
Запорізька	2780,0	32,5	2130,7	24,5	1905,3	22,7	68,5	69,8
Одеська	3681,5	30,4	2838,7	24,0	2928,7	25,5	79,6	83,9
Полтавська	4531,3	43,7	3829,9	37,9	2853,7	30,8	63,0	70,5
Харківська	3797,0	38,8	2527,4	26,7	1266,5	18,7	33,4	48,2
Україна	53290	34,6	46028	29,8	39271	26,9	73,7	77,7

За три роки знизилась обсяги виробництва зерна. В цілому по Україні зниження склало 26,3% за обсягами виробництва і 22,3% за урожайністю.

Останні роки вчені повернулися до думки, що сільськогосподарські підприємства, які мають великі площі сільськогосподарських угідь та ріллі, забезпечують оптимальні обсяги виробництва продукції та мають високі показники ефективності використання технічних засобів виробництва [1]. Цілком погоджуючись з результатами таких досліджень, зауважимо, що не всі регіони, які мають найбільші середні розміри землекористування, є найбільшими виробниками зерна. Наприклад, найбільші розміри сільськогосподарських угідь і, в тому числі ріллі, мають аграрні підприємства Полтавської області – відповідно 2804 і 2667 га в 2010 році і за рівнем виробництва і урожайності має майже кращі результати. Проте, аграрні підприємства Донецької області, які мають середні розміри сільськогосподарських угідь і ріллі відповідно 2559 і 2398 га зібрали в 2010 році 1796,6 тис. т зерна, посівши в рейтингу за урожайністю тільки 17 місце. Луганська область з середніми розмірами площі сільськогосподарських угідь і ріллі відповідно 2228 і 2035 га в 2010 році мала 19,6 ц/га зерна, що є найгіршим результатом серед областей України.

Щодо реалізації зерна, то Полтавська область також досягла найвищих результатів, продавши в 2008-2010 роках відповідно 2214,8 тис. т, 2331,6 і 2319,9 тис. т (табл. 2). Значно менше реалізували зерна господарства Київської і Черкаської областей – відповідно 1662,0 і 1628,9 тис. т, а також Вінницької, Одеської і Дніпропетровської областей з обсягами реалізації відповідно 1554,7 тис. т, 1456,5 та 1317,1 тис. т. До того ж Полтавська область збільшила рівень

товарності в 2010 році порівняно з 2008 роком на 4,75%, що зріс за три роки на 32,4 відсоткових пункти, Вінницька область – на 17,73%, що склало 10,9 відсоткових пункти. Решта областей з табл. 2 обсяги реалізації скоротила, особливо Харківська область – майже в три рази, хоча рівень товарності збільшився у всіх областях.

Таблиця 2

Динаміка обсягів реалізації зерна та рівня товарності в областях України за 2008-2010 роки

Області України	2008		2009		2010		2010р. до 2008	
	тис. т	%	тис. т	%%	тис. т	%	%	+,-
Вінницька	1320,6	39,1	2006,8	64,9	1554,7	50,0	117,73	10,9
Дніпропетровська	1704,1	46,1	1749,6	62,1	1317,1	48,6	77,29	2,5
Запорізька	1335,3	48,0	1408,6	66,1	1066,0	55,9	79,83	7,9
Одеська	1519,1	41,3	1563,5	55,1	1456,5	49,7	95,88	8,5
Полтавська	2214,8	48,9	2331,6	60,9	2319,9	81,3	104,75	32,4
Харківська	2199,7	57,9	2001,6	79,2	772,5	61,0	35,12	3,1
Україна	24420,1	45,8	30093,2	65,4	22630,7	57,6	92,67	11,8

Зниження обсягів виробництва і реалізації зерна позначилось на показниках економічної ефективності [2]. В цілому по Україні рівень рентабельності знизився за три роки на 2,5 відсоткові пункти (табл. 3).

Таблиця 3

Результати від реалізації зерна в Україні за 2008-2010 роки

Показники	2008	2009	2010	2010 р. до 2008 р. у %
Кількість реалізованої продукції, тис. т	24420,1	30093,2	22630,7	92,67
Повна собівартість продукції, млн. грн.	16360,2	22658,9	22359,1	136,67
Чистий дохід (виручка), млн. грн.	19037,8	24301,9	25458,8	133,73
Прибуток (збиток), млн. грн.	2677,7	1642,9	3099,6	115,76
Повна собівартість 1 ц, грн.	66,99	75,30	98,80	147,48
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	77,96	80,76	112,50	144,30
Рівень рентабельності (збитковості), %	16,4	7,3	13,9	-2,5 в.п.
Реалізовано у % до обсягу виробленої продукції у звітному році	68,5	98,5	86,6	18,1 в.п.

Основна причина полягає в більш значному зростанні витрат, пов'язаних з виробництвом, відносно цін на зерно [3]. Виявились значними коливання середній

ціни на зернову продукцію: від 70,36 грн./ц в 2008 році по Кіровоградській області до 121,61 грн./ц по Львівській; від 71,79 грн./ц в 2009 році по Луганській області до 100,68 грн./ц по Львівській області; від 95,54 грн./ц в 2010 році по Чернівецькій області до 126,81 по Львівській області. Суттєві коливання спостерігаються і з собівартістю 1 ц зерна.

Так в 2008 році найнижча собівартість в 59,52 грн./ц склалася по Кіровоградській області, найвища в 89,83 грн./ц – в Івано-Франківській, що і спричинило збитковість виробництва в цілому по області 9,4%. В 2009 році знов таки нижча собівартість була в Кіровоградській області і склала 69,69 грн./ц. А сама вища собівартість відповідно в Івано-Франківській області і склала 98,57 грн./ц. Невідповідність собівартості і ціни призвели до того, що 10 з 26 регіонів, що займаються вирощуванням зерна, за підсумками 2009 року мали збиткові результати в межах від 1,3% до 6,8%. В 2010 році ситуація дещо покращилась. П'ять областей за підсумками року показали збиткові результати. Менші за всіх виявились витрати на 1 ц зерна в Кіровоградській області і склали 89,14 грн. Більше всіх витратили на виробництво підприємства Закарпатської області – 139,1 грн./ц. Проте різниця між вищими і нижчими рівнями собівартості зросла. Якщо в 2008 році це було 30,31 грн./ц, в 2009 році – 28,88 грн./ц, то в 2010 році вже 49,96 грн./ц.

За три роки відбувся деякий перерозподіл в структурі витрат. Наприклад, при виробництві зерна озимої пшениці на 1,1 відсоткових пункти знизилась частка оплати праці (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка витрат на виробництво зерна озимої пшениці за елементами витрат за 2008-2010 роки

Показники	2008		2009		2010		2010 р. до 2008 р. у %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Усього витрат	9496,6	100	10091,3	100	10356,5	100	109,1
у тому числі оплата праці	861,2	9,1	832,4	8,2	826,6	8,0	96,0
відрахування на соціальні заходи	192,4	2,0	244,6	2,4	291,7	2,8	151,6
матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції	6511,3	68,6	6749,8	66,9	6855,5	66,2	105,3
амортизація	515,6	5,4	648,3	6,4	627,2	6,1	121,6
інші витрати, включаючи плату за оренду	1416,2	14,9	1616,3	16,0	1755,5	16,9	124,0

На 5,3% збільшились матеріальні витрати, хоча в структурі витрат їх частка зменшилась 2,4 відсоткові пункти. Збільшились на 21,6% витрати на амортизацію основних засобів та зросла їх частка в структурі витрат. Значно зросли відрахування на соціальні заходи та інші витрати (за рахунок збільшення орендної плати). Проте, різко знизилась державна підтримка виробництва зерна (табл. 5). Загальне зменшення державної підтримки за три роки складає 17,47%, в тому числі за рахунок бюджетних дотацій – 58,56%. Рослинництво втратило більше 51,45% підтримки. Крім того, на зернові культури припадає всього від 7,8% до 0,35% від загальної суми дотацій.

Таким чином, потенціал областей, які разом вирощують більше 40% зерна, використовується не в повній мірі. Одною з причин вважаємо зниження ролі управлінь агропромислового розвитку як обласного, так і районного рівня в частині їх мобілізуючої, координуючої і регулюючої функцій. Другою причиною вважаємо недостатній рівень розвитку та матеріального забезпечення інформаційно-консультативних формувань, недостатню ефективність їх діяльності.

Таблиця 5

Державна підтримка сільськогосподарських підприємств України
у 2008-2010 роках, тис. грн.

Показники	2008	2009	2010	2010 рік до 2008 року у %
Отримано коштів – всього	5306713,9	2775193,1	4379409,2	82,53
у тому числі за рахунок бюджетних дотацій	3022401,7	666691,7	1252361,4	41,44
з них для підтримки виробництва продукції рослинництва	8084101,6	176836,0	429240,6	48,55
у тому числі озимих зернових культур	413927,1	16715,3	15406,2	3,72
у т.ч. пшениці	341573,9	12099,0	11664,9	3,42
ярих зернових та зернобобових культур	188710,3	6043,2	10714,8	5,68
у т.ч. пшениці	16841,7	428,2	406,4	2,41

Третьою причиною вважаємо недостатню регулюючу і підтримуючу функції держави. Це стосується як державної закупівлі зерна, так і квотування та розміри мита на експорт зерна. Встановлення мита на пшеницю в розмірі 9% від

контрактної ціни (але не менше 17 євро/т), кукурудзу – 12% (не менше 20 євро/т), ячмінь – 14% (не менше 23 євро/т) призвело до втрати позицій України на світовому ринку зерна.

Літературні джерела:

1. Месель-Веселяк В.Я. Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні/ В.Я.Месель-Веселяк// Економіка АПК. – 2008. – №3. – С. 13-20.
2. Бойко В.І. Зерно і ринок: Моногр. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – С.
3. Чмирь С.М. Напрями підвищення ефективності зерновиробництва/ С.М.Чмирь // Економіка АПК. – 2006. - №8. – С. 24.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Автор: Завадських Г. М.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Постановка проблеми. Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є малий бізнес. Актуальність дослідження проблем малого підприємництва посилюється також і тим, що повільність та суперечливість просування України шляхом ринкових реформ значною мірою зумовлені саме недооцінкою ролі та значення малого підприємництва як структуроутворюючого елемента ринкової економіки.

Аналіз літературних джерел з даної тематики. Дослідженню даної проблеми присвячені праці таких вітчизняних науковців, як Л. Гребенюк, А.